

Fattige Tider.

Strejflys over Skoleforholdene i Sydvestjylland i
vore Bedsteforældres Tid.

Af Førstelærer *J. Andersen*, Føvling.

Almueskolens ydre Fremtræden var i det nitende Aarhundredes første Halvdel de fleste Steder i Sydvestjylland i høj Grad præget af Tidens og Stedets Fattigdom. Selve Skolebygningerne var tarvelige. Som Eksempel kan nævnes Føvling Sogns Hovedskole, den gamle Skole i Bobøl. Den laa ca. 80 m Nord for Ribe-Kolding Landevej. Umiddelbart Vest for Vejen, der gaar langs Bækken, staar der paa den et Par Meter høje Skrænt Rodskud af en gammel Ask. Her op til mod Vest laa Skolen, eenlænget, lav og smal. Skolestuen, der laa mod Øst, var paa tre Fag med Vinduer mod Syd og desuden to enkarmede Vinduer i Gavlen. I Bygningens øvrige Del var Beboelse. Den stammede fra c. 1720 og var dengang Sognets eneste Skole. Men c. en Sned Aar senere blev bygget en Skole i Stenderup og inden længe tillige Biskoler i Aatte og Tobøl, da Beboerne dels klagede over Vejlængden, dels over Vanskeligheden ved at passere Stenderup, Tobøl og Sorrild Bække ved Vintertid. Bobøl Skole blev staaende indtil 1868. Den havde langtfra de kongelige Rytterskolars Soliditet og havde længe trængt til Fornyelse, men Sagen blev Gang paa Gang udsat. Muren, der var af

Bindingsværk, var tilsidst saa skrøbelig, at der jævnlig under Børnenes Leg faldt et Stykke Tavlmur ud, saa en Murer i Hast maatte hentes. Desuden kunde det ske, at Børnene pillede en Sten løs — der var jo muret med Ler — og dannede et Kighul ud til den fristende Omverden, — Gulvet var af Ler og havde store Huller, især naturligvis ved Indgangsdøren. Bordene var dannede af et Par Fyrrebrædder paa nedrammede Pæle og Bænkene tilsvarende. De bekendte Sandborde fra den »indbyrdes Undervisnings« Dage fandtes ikke her. Bjælkerne og Lofterne var ormædte, og det hele meget skrøbeligt.

Endelig i 1868 blev der bygget en ny Skole. Efter en Afstemning iblandt Beboerne blev Bobøl og Aatte Skoledistrikter lagt sammen, og Skolen flyttet op til Føvling Kirke. Balsers Hansen, Lundtofte, var dengang Sogneraadsformand og skal have udtalt: »Nu bygger vi mi' Sæl saadan, at der ikke skal bygges tiere.« Skolen fik to store Klasseværelser, hvert paa fire Fag, rummelige og solide; men Balsers Hansens Ord er ikke slaaet til, idet der senere er bygget tre Klasseværelser yderligere foruden Lærerlejligheder.

Som et andet Eksempel kan nævnes Holsted By-skole, der var Sognets eneste. Den laa ved den senere Møllevej dér, hvor nu Købmand Jørgensens Pakhus ligger. Paa et Billede, der hænger i Lærerværelset i den nuværende Skole, ser man, hvorledes den har set ud: Een Længe i Øst-Vest, lav og smal. Paa Bygningen ses fire Vinduer. Op til Gavlen hælder en Tørvestak med Skolens Brændsel. I denne Skole undervistes, til en ny blev bygget 1842 i Vest-Holsted. Bygningen var, om muligt, endnu tarveligere end i Bobøl.

Stenderup Skole laa Vest for den daværende Kro omtrent dér, hvor nu Niels Iversen bor. Det var i 1742, Beboerne i Stenderup By ansøgte om og fik Tilladelse til

selv at leje en Lærer — ældre kan Skolen altsaa ikke være. Der fortælles, at de mindste Børn havde Plads paa en lang Bænk langs Sidevæggen. Her kunde sidde 12 af de smaa. Da der et Aar kom ét mere, dannedes et Sæde af brede Tørv, »Flaver«, hvorpaa No. 13 fik et forholdsvis bekvemt Sæde. I 1856 flyttedes Skolen op paa den Plads, hvor den nu ligger. Pastor Chr. Krarup, der dengang var Sogneforstander, udvirkede, at Skolen fik Jernvinduer, der dog senere ombyttedes med Træ do. —

Noget mere tidssvarende end de tre nævnte Hovedskoler i Føvling-Holsted Kommune var Tobøl Biskole, sagtens fordi den var bygget senere. Den havde Grundmur, og Gulvet var af røde Teglsten, lagt paa Fladen. Der var lange løse Borde med tilhørende Bænke. De spændte omtrent over Klassens Bredde, saa der kun var en smal Gang tilbage langs den ene Væg.

Nævnte Skolebygninger har antagelig hverken været daarligere eller bedre end de omliggende Sognes. Naturligvis var de tarvelige, men lignede heri de almindelige Beboelseshuse, hvis fattige Udstyr og ringe Størrelse vi ikke ret kan forestille os. Af Skolemateriel hang der paa den graa, tilrøgede Mur den lovbefalede sorte Tavle, en Hylde til Læsebøger, Testamenter, Regnetabeller og Skrivebøger. Omkring det 19de Aarhundredes Midte fandtes ogsaa Landkort, især naturligvis Danmarkskort.

Det maa have været koldt for Børnene i Skolestuen en bidsk Frostdag, selv om de havde varmt, »stampet« Vadmestøj paa. Værst var det, da man havde den aabne Skorsten med kun lidt Straalevarme fra Gløderne paa Skorstensskødet og til Tider en hel Del Røg i Stuen, saa det sved i Øjnene. Bedre var vel en stensat Kakkellovn, og et Fremskridt skete igen, da Bilæggerovnen

kom. Den havde ganske vist intet Træk og blev derfor aldrig stærkt ophedet, men mere Lunhed bragte den — og tungere Luft. Brændselet var Tørv og leveredes in natura af Beboerne. Men det var langt fra alle, der kappedes om at levere det bedste. Mange tænkte snarere, at om een Levering var daarlig, mærkedes det ikke blandt de mange. Desuden havde Brændselet i Tørvestakken ved Gavlen ikke de bedste Betingelser for at bevare Tørheden, særlig naar det føg til med Sne. Om en Lærer fortælles, at han lod Børnene med en Klyne i hver Haand tage en Løbetur paa et Par Hundrede Meter, forinden de kom ind og til Sæde paa de kolde Bænke.

I det 18de Aarhundrede skiftedes der ved Sædedegneembederne med studerede og ustuderede Folk. Ved Bobøl Skole var Student Jens Baggesen, Digterens Bestefader, ansat fra 1729—1762. Den fattige Sogndegn var berømmet af sine Foresatte baade for »Information og Opførelse«, men kom i en heftig Strid med Beboerne om Lønnen. Povl Andersen Rye, ligeledes Student, blev hans Efterfølger, men den næste, Peder Thøgersen fra 1784—1812, havde tidligere været Skytte paa Nielsbygaard. Der berettes om ham, at nogle Børn fra Biskoledistrikterne i Stenderup og Tobøl søgte hans Skole for at faa en bedre Undervisning, end der paa den Tid kunde gives i disse Skoler, samt at Degnen inspicerede Biskolerne og dér optraadte med megen Myndighed. Om hans Død har Sognepræsten indført i Kirkebogen:

1812, Oktober 11 blev Peder Thøgersen, Sogndegn for Føvling og Holsted og Skoleholder i Bobøl, begravet 57 Aar gammel. Han var en god Kirkesanger, en særdeles duelig og flittig Skolelærer og som Menneske en meget agtværdig Mand. Fred over hans Støv! —

Efter den Tid rykker Seminaristerne frem. Der var oprettet et Seminarium i Borris 1806 og et i Lyngby 1813. Paa disse uddannedes de fleste Lærere i Egnene her. Enkelte dimitteredes som Privatister efter en Tid at være uddannet hos en eller anden dygtig og interesseret Præst. Saaledes blev den kendte Eskelund Degn, Niels Hansen, senere Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, forberedt af Pastor Hans Krarup i Føvling, der selv fulgte med ham ned til Eksaminen paa Borris Seminarium. Paa Vejen var det, at de opdagede, at de helt havde glemt Faget Astronomi. I sidste Øjeblik blev da N. Hansen informeret heri, alt imens de kørte frem ad ujævne, sandede Hedeveje og opnaaede endogsaa ug — vel nok et Vidnesbyrd om, at Kravene i dette Fag ikke var ret store — rettere meget smaa! Læretiden var jo ogsaa kort. Ganske vist hed det i Seminarireglementet af 1818 og i Lov af 15. Febr. 1857, at Læreruddannelsen skulde være treaarig. Men denne Bestemmelse blev ofte ikke overholdt. Grunden var vel nok den, at det var fattige, unge Mennesker, der læste i en fattig Tid. En gammel Lærer — Lærersøn — der uddannedes paa Lyngby 1830, skriver saaledes i sine Livserindringer: »Mit Ophold paa Seminariet varede i det hele eet Aar. Ogsaa dengang var der enkelte i 3 Aar« — og tilføjer et andet Sted: »— — mange Seminarister var kun paa Seminariet i eet Aar — —«. Om Lindvig i Bobøl, der var fra Borris og kom paa Seminariet dér 1809 og dimitteredes derfra 1811, fortælles, at han samtidig med, at han læste, var Kusk hos Seminarieforstanderen, Amtsprovst Krarup, ligesom han en Tid opholdt sig paa Gaarden »Lykkens Gave«, der hørte under Brahetrolleborg, paa det derværende Hørinstitut — Lærerne skulde jo lære alt til Borgerheld sigtende. Hans Læsetid var alt — saa ogsaa kort. —

Paa Seminarierne var naturligvis Religion Hovedfaget med særlig Vægt paa Dogmatikken. Om sin Uddannelse paa Lyngby Seminarium har en gammel Lærer fortalt: Efter Forstanderens Religionsforedrag tog Eleverne en Afskrift, som lærtes udenad. Boisens Bibelhistorie benyttedes, derimod ikke selve Bibelen. Man havde Lærerbøger i Danmarkshistorie, Geografi og Verdenshistorie. Endvidere brugtes Cramers Regnebog, Bjørns Arithmetik, samt en lille dansk Sproglære. Dermed er det boglige Hjælpemiddel nævnt. Saa øvedes Eleverne i Sang og Musik. Noderne dertil afskrev de selv.

Vi forstaar, at det ikke har været nogen grundig Uddannelse, Lærerne fik. Fra Lærer og Kirkesanger Lindvig i Bobøl har man ogsaa den Udtalelse fra en senere Tid: »Nu skal de mi Sæl kunne mere, naar de skal paa Seminariet end vi, da vi var færdige.« Der fortælles om en ældre Lærer, at han, naar han var i yngre Kollegers Selskab, og der kom Ting paa Tale, som han ikke kendte, undskyldte sig med: »Jeg er saa distrait, saa distrait!« at de ikke skulde opdage hans Uvidenhed. —

Præsten var Skolens nærmeste Tilsynsmand, og mange Præster — vel ikke mindst i den rationalistiske Tid — var ivrige i Arbejdet for Skolens Udvikling og Forbedring, ja betragtede det som en betydningsfuld Del af deres Gerning. Skolen var Kirkens Datter, og jo bedre Børnene var oplærte, des bedre Jordbund vilde Kristendommen faa.

Pastor Carl L. Hansen, Sognepræst i Føvling-Holsted 1836—1847, skriver i Embedets Liber daticus: »De fleste Bryderier her har Skolevæsenet voldt mig. Straks i 1837 begyndte jeg at movere om at faa det organiseret, og flere Gange purrede jeg paa, men stedse forgæves,

fordi Provst Eiler ikke vilde have Skolevæsenet ordnet. Imidlertid purrede jeg paa igen, Cancelliet ogsaa, og mellem den dobbelte Ild maatte Provsten omsider have fat derpaa, og Skoleplanerne blev approberede i Begyndelsen af 1842. Men at faa dem sat i Værk oversteg mine Kræfter ved Provstens og Menighedernes forenede Modstand. Alligevel gav jeg ingen Ro og mindede meget ofte derom. Mine Kampe og de mange Maader, hvorpaa man søgte at forhindre mig, er optegnede i Skoleprotokollerne. Omsider døde Provst Eiler i August 1845, og nu mødte Sagen ingen Vanskeligheder mere. Var ved min Ankomst Skolevæsen og Fattigvæsen i den yderste Forvirring, og har jeg haft megen Møje med at ordne det, lykkedes det dog ret godt, og jeg haaber, at det med Tiden skal virke til Menighedernes sande Gavn!«

Pastor Hansen besøgte, efter hvad der fortælles, ofte Kommunens Skoler, saa, hvorledes Arbejdet gik, vejledede og drev paa, ivrig som han var. Om et af disse Besøg fortælles: En varm Sommereftermiddag kom han til Tobøl Skole, hvor Lærer B. fra S. underviste. Der var kun mødt eet Barn, en Vogterdreng. Nu syntes Læreren vel, at det var for lidt at tage sig synderligt af, satte ham til et Arbejde, tog Plads paa Kathederet, lod uvilkaarligt Hovedet synke ned paa Armene og sov snart trygt. Kan nogen fortænke Eleven, der vel havde været oppe med Solen, i, at han fulgte sin Lærers Eksempel? Saa gled pludselig Pastor Hansens høje Skikkelse forbi Vinduerne. I et Nu overskuede han Situationen derinde og tog sin Beslutning. Han lukkede stille Døren op, listede over Skolegulvet, fik Protokollen draget frem og skrev:

»I Dag har jeg visiteret Tobøl Skole. Til Stede var Læreren og een Elev. Begge sov.

C. L. Hansen.«

Saa forsvandt Præsten stille og ubemærket!

Der har nok ligget et Hus, da Læreren vaagnede. Man maa haabe for Drengen, at han vaagnede først, skønt Retfærdighedens Arm har vel naaet ham alligevel. Lærer B. fandt sig beføjet til omgaaende at gaa til Præstegaarden med Forklaring og Undskyldning. Præsten har vel moret sig.

Det gode tillidsfulde Forhold mellem Præst og Lærer, som nu findes de fleste Steder, var næppe fuldt ud til Stede dengang — Afstanden var større, og Præsten var ikke sjælden Skolens og Lærerens Bussemand.

Lærer H. Kristensen, Føvling, har skildret Præstens Ankomst til og Besøg i hans Barndomsskole i Fyrrerne saaledes: Længe inden Præsten naaede Skolen, opdagede Børnene ham, og det ængstelige Raab lød igennem Klassen: »Æ Præst! Æ Præst! Æ Præst! Æ Præst!« Og alle Børnene fik travlt med at give Næsen en lille nødvendig Haandsrækning med Fingrene, mens Pigerne tillige skyndsomt glattede de genstridige Krøller langs Haarets Skilning. Samtidig rejste Degnen sig i en Fart fra Kathederet, skyndte sig hen til Døren og slog denne op paa vid Gab med gentagne dybe Skrabad, saa Sinkerne skurede ad Lergulvet. —

Et Sted, hvor Læreren var gammel, blev han undertiden efter Middagspavsen lidt tung, saa han var nær ved at nikke. Da var en af de store Drengene altid parat med Udraabet: »Nu kommer æ Præst!« Efter en pludselig og ubehagelig Opvaagnen for Læreren fulgte saa Forhør og Straf, naar det var blevet konstateret, at det hele var blind Alarm.

Hvorledes gik nu Arbejdet derinde i den tarvelige, lavloftede Skolestue bag de smaa Vinduer? Man havde, snart sagt, kun to brugte Metoder: Udenadslæren og Prygl. Børnene skulde lystre og ramse! Læreren brugte Ris og Tamp, men især Linealen, et meget benyttet Redskab, som man altid havde ved Haanden. Med den sloges der i Haandfladen og over Fingrene, i Hovedet osv. Men naar det hed om en Lærer, at han kløvede et Barns Hoved, er det vel en slem Overdrivelse, skønt de Saar og Buler, Linealen kunde give, var slemme nok. Havde man intet Redskab, kunde de bare Næver nok foretage det nødvendige til Retfærdighedens Haandhævelse. Hver Lærer havde gerne sin Maade at straffe paa, saa Metoderne var mange og forskellige. Vel var det indskærpet, at Skoletugten skulde være mild, og Lærerne maatte ikke ved Hug eller Slag mishandle Børnene. Men det var ikke at forlange, at Almueskolen skulde staa over den højere Skole i Humanitet, og f. Eks. Christiern Pedersens Vidnesbyrd om de stakkels Peblingses Straf i Reformationstiden eller Ingemanns Skildringer fra Skolelivet i Slagelse, fortæller om, hvordan det gik til dengang; og meget langsomt gik det med Fremskridt, thi Lærerne havde nu engang »annammet Lærdommen saaledes, og de vilde sælge hannem til samme Pris igen!«

Om en Biskolelærer siger en Elev: »Hu ha! hvordan han da kunde slaa!« Om en anden Lærer fortæller hans Elever, at Børnenes Skrig tit kunde høres viden om. Hans Hustru kom undertiden ind fra det tilstødende Køkken og sagde bedende og advarende: »Peter!« Men derover blev han endnu mere rasende og fo'r efter hende med Linealen, som om ogsaa hun skulde straffes. Da Døren blev lukket i, saa Børnene ikke, hvad der foregik videre. Det var af visse Grunde altid om Mandagen, at Prygleriet var værst. —

Den gamle Lærer S. i S. var en lille, korpulent Mand; og skulde, hvad hyppigt skete, en af de store Drengene have en Afstraffelse, gjorde Anstrengelsen ham purpurrød i Ansigtet. Men var Eksekutionen udført, udbrod han til Stadighed inderlig fornøjet: »Det hjalp!« saa det blev en Talemaade i Egnen: »Det hjalp,« sa' S., da han gav Børnene Bank.« Ikke underligt, at Drengene, da Læreren blev gammel, jævnlig kom ham i Forkøbet med Udtalelsen: »Det hjalp!« — En Lærer indledede altid Pryglescenen med et: »Da skal A, mi' Sæl, velsign' dig!« Hans højre Haand rystede saa stærkt, at han maatte styre Slaget med venstre, saa han formodentlig ikke altid traf det tilsigtede Maal — Velsignelsen udeblev! — Det var ved mangen Skole Skik, at Synderen selv skulde hente Riset eller Kæppen. Da en Dreng ved en saadan Lejlighed troskyldig mødte med en Gren saa tyk som en Gærdestav, blev han benaadet.

Selv om der var Lærere, der ikke yndede Midlet og brugte det med Maadehold, var det nok Undtagelserne, saa stor var Tiltroen til Pryglens opdragende Virkning, samtidig med, at Ulydighed og Gavtyvestreger trivedes frodigt bag Lærerens Ryg. At en stor Dreng efter en vældig Omgang Bank spottende kunde sige: »Det gjorde godt, for det kløede netop det Sted,« viser, med hvilket Humør Straffen kunde tages — den skaffede langtfra altid Respekt, ofte det modsatte.

En Historie, jeg engang har hørt, skal jeg endnu fortælle: Da Børnene en Morgenstund samledes ved en Skole, gik der en Flok Gæs ved en Gaard ved Siden af. To Drengene fulgtes ad, og den ene sagde: »Det er ellers nogle gode Gæs.« »Aa, dem regner jeg ikke meget paa,« ytrede Kammeraten. »Jo, jeg skal love for, at der er nogle gode Flommer i dem. «Aa, der er ikke mere Flommer i dem, end der er Flommer i min Ende!« Denne Udtalelse hørte Læreren, der netop ubemær-

ket var kommet til Stede, og udbrød: »Da skal A mi' Sæl nok faa de Flommer af din Ende!« og satte ham op paa Bilæggerovnen, som der nylig var lagt i, saa han blev svedet stygt!

Var Pryglene Hjælpemidlet, saa var Udenadslæren ufejlbarlig til Kundskabernes Erhvervelse, og Overhøringen var Ramseri.

Religion var stadig Skolens Hovedfag. I A-B-C'en begyndte Staveøvelserne med Fadervor, og større Læsefærdighed var ikke opnaaet, før Udenadslæren i Luthers Katekismus med de fem Hovedparter foruden de tilsvarende Forklaringer og Anmærkninger i Balles eller — senere — Balslevs Lærebøger og de mange Skriftsprog, de indeholdt, paabegyndtes. Bibelhistorien lærtes ligeledes udenad. For de letnemme Børn gik al denne Udenadslæren vel sagtens, men for dem, der havde vanskeligt ved at lære, var det en stor Plage. De maatte ikke alene læse til sent om Aftenen ved Lysklynens usikre Flamme eller ved et blafrende Tællelys. Men de maatte ogsaa tidlig op om Morgenens og læse paa fastende Hjerte, da mange efter Sigende saa lærte lettere.

Den benyttede ovennævnte Balles Lærebog var omtrent af samme Format som Balslevs, ialt paa 120 Sider med tæt Tryk og delt i 8 Kapitler. Af Bibelhistorier brugtes omkring i Skolerne J. B. Dugaards og P. W. Stokholms (Udgaven 1835 har 180 Sider) eller H. J. Birchs i to Udgaver, en større paa 189 Sider og en mindre »i kort Udtog for Børn især paa Landet, som have ringe Evne og liden Skolegang« — 120 Sider. Andre Steder havde man Tonboes Bibelhistorie, »udarbejdet til Brug sammen med Balles Lærebog.«

Hvad bødes der paa i Religionstimerne? spørger man uvilkaarligt. Der var vel Lærere, der kunde tale jævnt

og barnligt med de smaa og forstod »den aandelige Jor- demoderkunst« ret. Men desværre var Uformuenheden oftest stor. Lærebogens Affattelse i Spørgsmaal og Svar giver ligesom en Antydning. Læreren spørger f. Eks.: »Hvem har skabt dig?« Svar: »Gud Fader!« — »Hvem har genløst dig?« Svar: »Guds Søn!« — »Hvem har helliggjort dig?« Svar: »Den Helligaand!« — Svarene uden- adlærtes og vist nok uden, at der var forbundet noget Begreb, Forestilling eller Følelse dermed. — Ved en Bispevisitats fik en Biskolelærer, som var gammel, og hvis Børn sidst skulde høres, Lov til selv at vælge Op- gaven. Saa tog han saa vanskeligt et Spørgsmaal som »Helligaandens Gerning«, og første Spørgsmaal lød: »Virker den Helligaand middelbart eller umiddelbart?« Og alle de kære smaa var straks klar over, at den Hel- ligaand virkede middelbart.

Det var heller ikke altid nogen let Sag for Læreren ved en Visitats paa staaende Fod at katekisere over mangt et Lærebogsspørgsmaal, omgivet af sine Foresatte. Ved en Bispevisitats, hvor tre Skoler var til Stede, fik den første Skoles Lærer til Tema at tale med Børnene om *at frygte Gud*. Da han kom til at berøre Spørgs- maalet *at elske Gud*, fik han straks fra Bispen Anmod- ning om ikke at tage Brødet ud af Munden paa sin Eftermand, der følgelig straks forstod, hvad Opgave *han* vilde faa, og begyndte at forberede sig dertil, lige- som No. 3 tog sig for at overveje Indholdet af Udtryk- ket *at forlade sig paa Gud*.

En Lærer skulde ved en Visitats tale med Børnene om »Syndernes Forladelse«. Det stod straks klart for ham, at vi faar Syndernes Forladelse i Daab og Nadver, men da han begyndte at tale med Børnene herom, blev han kategorisk vist hen til »Saliggørelsens Orden«.

Ved en Skole var der uden Grund klaget over Lære-

ren. Ved den paafølgende Visitats begyndte Provsten da Eksaminationen og forlangte, at Børnene skulde nævne de forskellige Navne paa Guds Kærlighed imod Menneskene. Børnene tav forfjamskede og usikre overfor den fremmede Spørger. Saa blev Provsten ærgerlig: »Men, Herre Gud! véd Børnene virkelig ikke det?« »Jo,« sagde Læreren, »det véd de meget godt. Maa jeg spørge?« Da han fik Tilladelse dertil, fik de smaa Mundene paa Gang og klarede Sagerne.

Foruden at Børnene havde den daglige Religionsundervisning i Skolen hos Læreren, var der Konfirmandforberedelsen hos Præsten det sidste Halvaar før Konfirmationen. Enkelte gik endog to Halvaar. Det var dels de tungnemme, der var udsat for at blive »vist af«, dels Børn, der skulde være særlig dygtige. Konfirmandforberedelsen ansaas for meget vigtig, og tit talte de gamle om den eller hin Præsts Dygtighed til at katekisere og sidestillede den næsten med hans Evne til at præke.

Om den gamle Pastor Krarup i Føvling-Holsted fortæller en af hans Konfirmander: »Krarup havde Kapellan, da jeg gik til Præst, men han maatte ikke komme ind til os. Der gik den Sommer 10 Konfirmander fra 8 fremmede Sogne. Jeg blev konfirmeret i Holsted Kirke, og der var ikke een ledig Plads i Kirken og ikke eet tørt Øje blandt Tilhørerne, saadan talte han til os!« —

Saa var der Fasteonsdagene i Kirken, hvor Præsten prækede over Lidelseshistorien, og Kingos dybe, tunge Salmetoner om Jesu Kors og Vunder tonede. Her skulde de ældste Aargange Børn fra alle Sognets Skoler møde. Efter Prædiken traadte de ud paa Kirkegulvet, hvor saa Præsten talte med dem. Tit frøs Børnene frygteligt i den iskolde Kirke, men bag efter varmede de hinanden ved heftige Slagsmaal paa Næver og Kæppe mellem de forskellige Skolers Børn, efter at Skældsord og Øgenavne en

Tid som Kasteskyts var fløjet mellem Modstandernes Styrker og stærkt havde opildnet Kampmodet. Ved Bispevisitatserne var det ikke alene Børnene, der skulde overhøres, men ogsaa den konfirmerede Ungdom fra de sidste Aargange.

Nogle Steder skulde Konfirmanderne referere Hovedpunkterne i Præstens Søndagsprædiken, hvad der i Betragtning bl. a. af Børnenes ringe Modenhed maatte være en temmelig vanskelig Opgave.

Foruden Lærebog, Bibelhistorie af Stykker af det nye Testamente skulde der læres en Mængde Salmer. Letnemme Børn lærte ofte i hundredvis. En Præst gav Børnene i H. Skole 13 Salmer at lære i Juleferien. Og Salmebogen var i de Dage Kingos eller den evangelisk-kristelige, som ganske fattedes alle de barnlige Salmer af Brorson, Ingemann og Grundtvig m. fl., som det er en Fryd for Nutidens Børn at lære, at kunne og at synge. I Føvling-Holsted blev Kingos Salmebog afløst af den evangelisk-kristelige i 1840. Samtidig med at Mandtalslisterne bares rundt, lod Pastor Hansen en Liste følge med til Underskrift blandt dem, der ønskede den nye Salmebog indført, og han havde den Glæde, at alle skrev under.

Mange vil mene, at Børn vaksineredes mod Kristendommen ved en saadan Religionsundervisning og Udenadslæren. Det kan dog ogsaa træffe sig, at man møder gamle Mennesker, der med Tak mindes, hvad de fik i Skolens Religionstimer eller ved Konfirmationsundervisningen. Barnemindet er langt, og de lærte Skriftsteder vedblev at bevares i Hukommelsen til Alderdommens Dage. Et eller andet Bibelord er vel ogsaa til Tider dukket op i et afgørende Øjeblik og har bragt Lindring og Trøst. Gamle Folk, hvis Øjne var blevne svage, saa de ikke kunde læse, har i deres Tanker stille gentaget

et Skriftord. Det er kanske kommet til dem i Nattens tavse Timer, naar de søvnløse vaandede sig paa Lejet.

Om Balles Lærebog har en gammel Mand udtalt til mig: »Jeg har hørt Klavs Berntsen og andre sable den ned, saa jeg næsten fik ondt af det, fordi det er en Bog, jeg sætter stor Pris paa, og som har fulgt mig til den Dag i Dag. Den er mig en Lovbog for Livet og er saa let forstaaelig. Men den er vel bleven forhadet, fordi den var for stor for tungnemme Børn at lære.«

I Almindelighed havde Børnene, undervist af Forældre, Bedsteforældre eller andre begyndt paa Læseundervisningen i Hjemmet, og det var en Skam for et Barn ikke at kunne Bogstaverne og stave, ja ofte endog læse, inden Skolegangen begyndte. Denne Hjemmeundervisning dreves især i de lange Vinteraftener, der dengang samlede Husets Folk paa en Maade, vi ikke kender. Nogle Steder naaede man saa vidt, at ogsaa andre Fag som Skrivning og Regning toges med. Herom har man i P. Hjorts »Den danske Børneven« en Historie fra Holstedegnen, hvis Indhold her kortelig skal gengives:

Præsten i Brørup-Lindknud Niels Schørring Hjort (1827—35) var en mørk Vinteraften ude i sit store, tildels øde Pastorat. Sneen dækkede Jorden, og den ensporede Vej, han havde fulgt, kom han bort fra, kørte videre langs en Agerren, til ogsaa denne forsvandt i Sneen, saa han befandt sig vildfarende midt paa den øde Hede. Da saa han et Stykke borte det svage Lysskær fra Arneilden paa en Rude. Han styrede der henad og kom til en lille Gaard. Da han fandt ind i Stuen, traf han en hyggelig Familiekreds samlet. Moderen og Datteren spandt, den ældste Søn regnede et Stykke paa Tavlen, og den næstældste læste af en Bog, der laa opslaaet paa

Faderens Knæ, medens de mindre Børn og Kvinderne, samt en gammel 90aarig Bedstefader opmærksomt lyttede til. Præsten undrede sig over den Tydelighed og Sikkerhed, hvormed Drengen læste. Manden, der hed Peder Kidholm, sagde da: »Vi har langt til Skole, derfor underviste min Fader mig, og jeg underviser nu igen mine Børn.« En saadan Hjemmeundervisning var vel nok ikke almindelig, men Begyndelsen var i hvert Tilfælde gjort mange Steder, før Børnene kom i Skole.

De Bøger, der benyttedes ved Læseundervisningen — A=B=C'en (Fibelen) og Læsebøgerne — var meget tarvelige saavel i Indhold som Udstyr (Papir, Tryk, Billeder). Man begyndte ikke som nu i A=B=C'en straks at skabe lette og kendte Ord og Sætninger, der forstodes og skattedes af Børnene, vakte deres Interesse, ja, fortalte smaa Historier for dem. Oftest var det en meningsløs mekanisk Sammenkobling af Vokaler og Konsonanter til efterhaanden sværere Stavelser, indtil Læsestykkerne begyndte. Og disse var oftest tørre, forstandsmæssige, moraliserende og talte sjælden til Børnenes Fantasi og Følelse.

Den gamle Eskelund Degn Niels Hansen, der tidligere er nævnt, indgav i 1842 en skriftlig Henstilling til Kanceliet, hvori han omtaler Ønskeligheden af Indførelse af mere hensigtsmæssige Læsebøger, idet han ikke finder de anvendte passende. »Især fordi de paa faa Blade indeholder saa meget, indeholder de lidet. Læsebøgerne danner Afsnit, der gennemgaas i faa Dage eller Uger, men Indholdet er saa forskelligt, at der maa forudsættes Aars Mellemrum. De mange forskellige Læsebøger for Skolerne kan afgive ret gode Materialier til en Læsebog i flere Bind, der maatte gaa jævnt fremad fra det mere

til det mindre bekendte, afgive god Næring for Forstand og Hjerte, hensigtende til at lære Børnene at tænke smukt, dømme rigtigt, kende Menneskene og de almindeligste Ting i Verden, elske og øve Dyd og Pligt. Denne Læsebog skulde ej alene benyttes i Skolen, men og i Hjemmet. Lysten til at læse i den, forstaa den og anvende Lærdommen, vilde blive det rette Middel til at forbinde Skole og Hjem, samt Opmuntring til at søge Skolen.«

Denne »Forestilling« til Kancelliet maa vel siges at gaa i den rigtige Retning i flere Henseender, selv om den er præget af Datidens Tankegang. Og den Læsebog, som den skitserer, vil efter vor Opfattelse ogsaa blive for direkte moraliserende og ikke barnlig.

Af Læsebøger, der brugtes i denne Egns Skoler, kan nævnes Franks Læsebog for yngste Klasse. Den var en Oversættelse fra Tysk. Femte Oplag (1855) er paa 108 Sider. Den begynder med at nævne en Mængde Ord, f. Eks. Navne paa Skoleredskaber, Skovtræer o. s. v. bekendte Tings Egenskaber, Nytte og Brug, Ligheder og Uligheder, Aarsag og Virkning. Derefter følger lette Fortællinger til Opmærksomhedens Vækkelse, Fortællinger til den sædelige Følelses Opvækkelse, f. Eks. »Den maadeholdne Adolf«, »Den ædelmodige Sofie«. Den ender med Ordsprog, Talemaader, Bønner.

En anset og udbredt Læsebog var P. Hjorts: »Den danske Børneven« — en lovende Titel! Udgaven 1848 er paa 754 Sider, men kan deles i 4 Bind. Den første Del indeholder: Korte Sætninger til at vække Opmærksomhed og Eftertanke. Lange Ord, svære at udtale, f. Eks.: »Amtsrepartitionsfond«, »Connossementsblanketter«, »Toldoppebørselskontrolleur«. Gaader og lystige Spørgsmaal. Ord- og Skæmtesprog, ialt 658. Alvorlige og ly-

stige Fortællinger. Molbohistorier. Fabler.¹⁾ Fortællinger om Dyr. Eventyr. Sange. Der er i 1. Del en hel Del gode, barnlige Ting, saavel paa Vers som i Prosa, som er gaaet over i senere Tidens Læsebøger. Mærkeligt nok er intet af H. C. Andersens Eventyr taget med.

2. Del: Fysisk Geografi, Naturhistorie, Mennesket, Elementer og Naturbegivenheder. 3. Del: Geografi, Verdenshistorie, Fædrelandshistorie, Lov og Ret. 4. Del: Helbredets Bevarelse, Sundhedslære, Sjælelære o. s. v.

Om de tre sidste Dele af Læsebogen maa siges, at de hverken med Hensyn til Stoffet, eller særlig til Formen og Bearbejdelsen, er afpasset efter Elevernes Alder og Mødenhed.

Andre brugte Læsebøger var Henning Christoffer Gøtzsches Læsebog (Lektor i Kiel), 256 Sider, og David Seidelin Birchs Læsebog for de øverste Klasser. De ligner begge i deres Indhold P. Hjorts, der dog maa foretrækkes.

En gammel Mand fortæller fra Skolen, han' gik i, at tit var Bøgerne saa gamle og slidte, at omtrent alle Bladene var løse, og tilsidst kunde Børnene dem omtrent udenad efter at have læst dem Aar efter Aar. Der var desuden altfor faa Eksemplarer af Bøgerne ved de fleste Skoler, saa tit maatte 3—4 Børn se i samme Bog. Ofte benyttedes det nye Testamente ligefrem til Læseøvelser, da man kunde faa disse fra Bibelselskaberne til en billig Pris, mens Skolekasserne savnede de nødvendige Midler til Køb af Læsebøger.

¹⁾ Af Fablerne kan nævnes: »Du lille Fugl, ak, nu er du død.« »Din Krybbe, Hest, er fuld, du favre.« »Barn, jeg beder alt, hvad jeg kan bede.« Af Digte findes H. C. Andersens: »Moder, jeg er træt, nu vil jeg sove.« Inge-manns: »Nu vaagne alle Guds Fugle smaa.« »Storken sidder paa Bondens Tag«. »Paa sin Ligseng ligger Kong Frederik hvid.« Grundtvigs: »I Wittenberg Sachsenland« o. s. v.

Man brugte naturligvis Bogstavmetoden ved Læseøvelsen og arbejdede mekanisk løs indtil den nødvendige Øvelse og Færdighed var opnaaet. Efterhaanden fik saa Bøgerne ogsaa et saadant Indhold, at det gav Børnene Lyst og Glæde at læse i dem. H. C. Andersens Eventyr, Kaalunds Fabler og Richardts Digte kom med og for Smaabørn saa gode Ting som f. Eks. den kendte Musehistorie af With eller Kr. Kolds »Historien om lille Mis«. —

Om gamle Lærer Lindvig i Bobøl fortælles, at han med særlig Iver og Flid drev paa Undervisningen i Læsning. Læste et Barn fejl, tordnede han: »Galimathias! Kør i M..s! Er du gal!« En Dag sad han og læste for, og et Barn stod ved og gentog Ordene — tilsidst aldeles mekanisk og aandsfraværende. Dette mærkede Lindvig og sagde, fortsættende nøjagtig i samme Tone: »Hal-løj! Ka-sket!« — »Hal-løj! Ka-sket!« gentog Barnet, men blev saa vækket ved Udraabet: »Galimathias!« o. s. v. Iøvrigt fortælles om Lindvig, at den gamle, noget strenge Tilsynsmand, Biskop Tage Müller, ansaa ham for en af sin Tids dygtigste Lærere og særlig var tilfreds med Børnenes ualmindelige Læsefærdighed. —

Sproglære eller, som det naturligvis hed, Grammatik, var indført i nogle Skoler; man brugte de latinske Navne som Substantiver, Verber o. s. v., hvad jo ikke gjorde Sagen lettere eller øgede Forstaaelsen. Børnene havde Diktat paa Tavlen, men der ud over ikke skriftlig Dansk, og der var sikkert mange, der havde Grund til at beklage sig over, at de ikke lærte at forme deres Modersmaal. En gammel Mand, der havde en nydelig Haandskrift, udtalte sig derom engang saaledes: »A kan nok skryv', men A er da en Stakkel til at stile!«

Skriveøvelse begyndte i den »indbyrdes Undervisnings« Tid ved Sandbordet, hvor man ridsede med en Pind, en billig Methode, der passede godt med Tidens Krav. Senere brugtes Griffelen paa Skifertavlen ligesom nu, og derefter skreves med Pen paa Papir. Skrivebogen bestod af nogle sammenlagte Folioark, indsyet af Læreren i et i Regelen stift Bind, og afstregedes af ham. Men det var Maalet at naa til at skrive uden Streger. At dette havde sine store Vanskeligheder, er klart. Ved en Eksamen begyndte da ogsaa en Præst, idet han saa Retskrivningen, at citere Øhlenschlägers: »Det bugter sig i Bakke, Dal!« Der skreves med Gaasepen til c. 1850; nogle Steder fik man Staalpen et Par Aar før, andre Steder noget senere. Læreren skar Pennene til med sin »Pennekniv«, der maatte være godt skarp, og Haandelag og Øvelse maatte han have. Man forbavses ikke sjældent ved at se, hvor smukke Træk, der kunde formes af et saa primitivt Redskab. Enkelte Steder lærte nogle Børn at prente, d. e. tegne Trykbogstaver. Snart skrev Lærerne for i Skrivebøgerne, snart skreves der efter Forskrift (Stentryk). Ofte var det Ordsprog, der stod paa Forskrifterne, hvorved Børnene blev bekendt med disse Sprogets Perler, hvori mange Slægtleds Erfaring er nedlagt, og som er lige udmærkede i Indhold som i Form, i Alvor som Skæmt.

I et Fag som Regning skulde man tro, at Børnene maatte være forholdsvis fremmelige blandt Vestjyder, der handler med smaat og stort, næsten fra de er Børn. Det var dog langt fra altid Tilfældet. Det var saaledes ikke i alle Skoler, at Børnene magtede blot de fire Regningsarter (Species) i hele Tal end mindre i benævnte. Der var nok paa den anden Side Skoler, hvor Børnene var betydelig videre fremme, behandlede Brøk, kunde

Reguladetri, Delingsregning — Parttagning, som det hed i en Regnebog. Af Regnebøger brugtes Therkildsens, Grünevalds eller Krøyermands. Gik en regnebegavet Dreng i Skole til sit sekstende Aar, hvad ikke sjældent hændte, kunde det undertiden knibe for Læreren, hvis Uddannelse ikke var ret grundig, at regne Bogens Stykker. Men han havde da gerne en Bog med Løsninger af Opgaverne, som han i Nødstilfælde raadførte sig med — en saakaldt Zifferbog, eller ogsaa gik han til en Nabokollega om Hjælp. Skolen i Bobøl havde Regnetabeller paa Pap med Stykker i ubenævnte og benævnte Tal. Regnebøger havde langtfra alle Børn; det gjaldt om at komme langt frem i dem, hvilket dog langtfra var ensbetydende med Forstaaelse og Regnedygtighed.

I 1840 d. 27. Maj holdt Biskop Tage Müller Visitats i Skolerne i Føvling Sogn. Han giver i Kaldets »liber daticus« en indgaaende Skildring af Børnenes Kundskaber og deres Standpunkt i de forskellige Færdigheder.

Bobøl Skole. Øverste Klasse. Med Undtagelse af 2 fra fremmede Sogne indkomne Børn læste de fleste Børn, især Drengene, godt i Bog, fem Drengene svare meget vel og forstandigt paa de givne Religionsspørgsmaal; de øvrige Børn vare ogsaa med samme Undtagelse som ved Læsningen, vel bekendt med Lærebogen. Jeg ønskede meget, at Kundskab om den bibelske Historie fremmedes mere. Skriften fandtes ordentlig og god. De fleste Drengene regnede de 4 Species i benævnte Tal mekanisk rigtigt paa Tavle; hvorimod Pigerne først have begyndt at regne. Hovedregning anbefales meget.

Nederste Klasse: De mindre Børn læste efter deres Alder upaaklageligen; men flere ældre, mest fra andre Steder indkomne, Børn kunde ikke læse i Bog. Kun 2 Drengene kunde siges at have nogen Religionskundskab.

En halv Snes Børn havde ganske godt begyndt paa at skrive, men til Regning bør lægges fastere Grund. De øverste Børn kunde ej den lille Multiplikationstabel og kendte ej med Sikkerhed Tal med tre Taltegn.

Tobøl Skole. I øverste Klasse gik Boglæsningen i det hele regnet godt. Mer eller mindre var læst, ogsaa en Del af Læsebogen, men liden Eftertanke derved sporedes, og et Barn, som havde lært Bibelhistorie, havde kun lært den paa Ramse. Skriften var upaaklagelig; men paa den Maade, Børnene havde lært at regne, er Nyttens deraf vist langt ringere, end den burde være. I nederste Klasse var Læsningen ret god; den øvrige Fremgang meget liden.

Stenderup Skole. Ø. Kl. som i Vinter bestod af 38 Børn, talte nu kun 14. Af disse læste et Par temmelig voksne Børn slet i Bog, et Par maadeligt, Resten t. g. Adskillige Børn havde lært Balles Lærebog ret godt udenad, men Eftertanken aldeles ikke vakt. Rigtig Benyttelse af Bibelhistorien indskærpede jeg ogsaa her. Skriften tildels t. g., tildels passabel. Et Par Drenges Regning i benævnte Tal rigtig, men med stor Langsomhed; de andre Børns Regnefærdighed syntes helt ubetydelig. I nederste Klasse læste Børnene efter deres Alder tilfredsstillende i Bog; ved Skrivningen maa fra Begyndelsen ses paa større Akkuratesse; om Regning kan i denne Klasse, naar et Barn undtages, ikke tales. Enkelte Børn kendte Tal med 2 Taltegn.

Aatte Skole. Øverste Klasse: Boglæsningen ret god. Derimod kunde jeg paa de simpleste Religionsspørgsmaal ikke faa et nogenlunde forstandigt Svar, skønt vel Lærebogens Ord nogenledes oplæstes. Et Par Børns Skrift var ordentlig, Resten passabel. Et Barns mekaniske Regning god, et andet Barn regnede noget; de øvrige Børns Regning hævede sig kun lidt over 0. I ne-

derste Klasse læste nogle smaa Børn, efter deres Alder, godt, nogle ældre, efter deres Alder, daarligt. At skrive Bogstaver og kende Tal var de begyndt paa.

Tirslund Skole. Af de Børn, som hører til Føvling i Skoledistriktet, læste de 2 af 3 Børn antageligt i Bog, det tredje maadeligt. Paa Religionsspørgsmaalene svarede lidt bedre end i Aatte Skole. Skriften var læselig, og de 3 Børn kunde regne noget paa Tavle. Den nederste Klasse havde temmelig voksne og meget uvidende Børn, tildels fra andre Sogne.

Holsted Skole: Af *øverste Klasse* læste $\frac{1}{3}$ godt i Bog, $\frac{1}{3}$ tg. og $\frac{1}{3}$ nogenlunde. Lærebogens Indhold var en Del af Børnene velbekendt og flere af dem syntes heller ikke ueftertænksomme ved det læste, om de end snart kunde forvirres. Andre tænkte lidet derved. Faa havde tilbørlig Kundskab om Bibelhistorie. Adskillige Børn skrev godt og ordentligt, adskillige middelmaadigt. Jeg beder, at især de skødesløse tilholdes at skrive lidt ad Gangen. Naar Regningen betragtes som blot mekanisk, er der ej at klage paa Fremgangen, men til Selvtænksomhed er Børnene ikke anførte, og selv det allerletteste regnes ej i Hovedet, men nedskrives paa Tavlen.

I *nederste Klasse* læste enkelte Børn nogenlunde, flere maadeligt. En Pige paa 15 Aar og en Dreng paa 12 Aar var ganske uvidende, kun havde de nogen Skriveøvelse; nogle smaa Børn kendte Tal. I det hele var denne Klasses Fremgang ubetydelig.

Lintrup Skole: De fleste Børn i *øverste Klasse* læste ret vel i Bog, og en Pige viste Eftertanke ved det læste. Havde de andre Børn ikke læst ubetydeligt af Lærebogen og af Bibelhistorien — desværre kun paa Ramse, saa var Tanken ved det læste kun liden eller ingen. Skriften var meget forskellig: god, antagelig, daarlig og aldeles regellos. Tre Børn forstod at regne i benævnte

Tal, Resten kunde aldeles ikke regne. I nederste Klasse læste et Par Børn ganske vel indenad — Drengene i Almindelighed daarligere end Pigerne. Nogle Børn kendte ret godt Tal, for Resten ingen Fremgang.

Det stormende Vejr forbød mig at se Børnene foretage de faa gymnastiske Øvelser, hvortil de vare anførte. — Skolevæsenet her i Pastoratet trænger højlig til at ledes efter approberet Plan. Jeg skal stræbe efter at tilskynde dennes Emanation og haaber da ogsaa, at Skolekommissionen alvorlig søger at standse de mangfoldige Skoleforsømmelser.

Denne Bedømmelse af Biskoppen giver i flere Henseender god Besked om Børnenes Standpunkt og tegner ikke noget lyst Billede af Oplysningen i Egnens Skoler. Man ser, at Fagene kun er Religion, Læsning, Skrivning og Regning samt et Sted Gymnastik, og at der ikke er Tale om Sang, Historie, Geografi. Hovedregning har aabenbart ikke været drevet og Religion kun — eller væsentlig — som Lærebog. Det er værd at lægge Mærke til, at den gamle Biskop, der ikke tillod Kristen Kold at drive Kristendomsundervisningen i sin Skole alene ved Fortælling af Bibelhistorien, ved Visitatsen Gang paa Gang indskærper, at større Kendskab til Bibelhistorien maa erhverves.

Fattige Tider! maa vi sige, naar vi tænker paa Skoleforholdene, saaledes som disse faa Træk, her er nævnt, fremstiller dem for os. Det var figurligt som bogstaveligt, at Skolestuen var en trang Stue. Da kom der en religiøs og national Vækkelse, der greb Folket dybt, og hvis Virkning ogsaa naaede Skolen. Der kom Mænd som ovennævnte Kr. Kold. De udmærkede Seminarieforstandere Ludv. Chr. Müller, Ranum, Svendsen, Jelling, P. Bojsen, Gedved m. fl. fik gennem deres Elever af-

gørende Betydning for Folkeskolens Undervisning. I Stedet for den evindelige Terpen og Overhøring kom nu den oplivende og betagende mundtlige Fortælling, saa Børnene bragtes til at lytte med Glæde. Den kom som en herlig Vaarløftning ind i Skolens trange Stue og bragte Varme og Mildhed med Vækst og Grøde.

Efterhaanden som Egnene herude i Vestjylland opdyrkedes, skete der Udstykning her og der, saa nye Hjem byggedes, og Befolkningstallet voksede stærkt. 1800 var der f. Eks. i Føvling Sogn 667 Mennesker, i Holsted 295; derimod i 1870 i Føvling 1804, i Holsted 936.¹⁾ Følgelig blev Børnetallet saa stort, at Skolernes Rammer maatte udvides. I Hovedskolerne, f. Eks. Føvling, Stenderup og Holsted, kom der foruden den fastansatte Lærer en *Underlærer*, d. e. Vinterlærer. Denne var oftest et ungt Menneske, der forberedte sig til at komme paa et Seminarium og tage Lærereksamen. Tit var han lige konfirmeret, og oftest var det smaat saavel med Kundskaber som Modenhed. En Dag stod en saadan ung Lærer og underviste i en Skole; han blev iagttaget af et Par Mænd, der gik forbi, og hørte gennem det aabentstaaende Vindue den ene sige: »Ska' æ Bøhn no lær' æ Bøhn!« hvilken Udtalelse meget saarede den unge Lærers Selvfølelse. Som Regel var hans Uddannelse kun Folkeskolens. Han antoges i hvert Tilfælde paa denne Egn, uden Prøve af nogen Slags, og den Undervisning, han gav, var begribeligvis en Efterligning af hans Barndoms Lærers. Steg Børnetallet ved en Skole udover, hvad nævnte to Lærere kunde overkomme, oprettedes gerne en Pogeskole et passende Sted i Distriktet, d. v. s. der lejedes en Stue i Vinterhalvaaret

¹⁾ Tal, der begge Steder er meget større nu, for Holsteds Vedkommende tredoblet.

hos en Gaardmand for en Bagatel, da den største Stue gerne stod ubenyttet hen undtagen ved festlige Lejligheder. Til Lærerinde lejedes saa en ung Pige: »Vi faar nok en bitte Pige,« plejede en gammel Sogneraadsformand at sige, naar der gjordes Forestillinger hos ham om, at Børnetallet var for uoverkommeligt. At hun ogsaa var uden Uddannelse, behøves knap at siges, i bedste Tilfælde en vel oplyst, flink og ferm ung Pige, der nok vilde prøve at undervise en Vinters Tid eller to og knytte den yndede Lærerindetitel til sit Navn, indtil Livet bød hende anden Ansættelse. Lønnens Størrelse varierede gerne mellem 50 og 100 Kr. Kundskaber var der heller ikke hos hende Overflod paa. Om en saadan ung Pige hed det, at det var hendes Force at fortælle om Samson og Filisterne, og om en Vinterlærer, at »han var da saa god til at fortælle om Knud den Store (udfra Digtet: »Kong Knud sad stor og mægtig paa sin Trone«) og om »Sorte Wolle og Svend Trøst« (Ingemanns Roman; »Prins Otto af Danmark«)«. Vistnok fortæltes i mangen Skole af saadanne unge Lærerkræfter om Ingemanns Helte, som var det troværdige historiske Personligheder. —

Siden den Tid er der sket store Fremskridt i Folkeskolen. I Byerne og ud over Landet er der rejst en Mængde moderne Skolebygninger, tidssvarende indrettede og forsynede med udmærket Materiel. Lærernes Uddannelse og Kaar er meget forbedret.

Og har Lærergerningen sine Besværligheder og sine Vanskeligheder, saa er det for en Lærer vel værd at mindes, at hver Morgenstund, naar han bereder sig til Dagens Gerning, da har de rundt i Distriktets Snese af

Hjem travlt med at sende ham deres smaa, det bedste, de ejer. Kanske er Børnene smaa og lidet raske, kanske er Vejene lange, og Vejret barskt med Sne og Kulde, med Regn og Storm. De har vækket dem op fra Drømmenes lyse Rige for at sende ham dem i Skole!

Og dér kommer Børnene med al Morgenens Friskhed over sig. De blanke Øjne straalere, og der er Smil paa Kind. Der tales og lés. Foden er let, Gangen som en Leg. Et Mod, der ej er kuet, et Haab, der er lyst og herligt, en Tro, der er fast og sikker, et Hjerte, der banker af Glæde — i Sandhed, som en gammel Biskop og Seminarieforsander engang har sagt — *ingen har et Materiale at arbejde med som en Lærer!*

Maatte vi altid i Modsætning til hin fattige Tid, der tog haardt paa Børnene, forstaa det og skønne derpaa! —
